

Грчка је митологија ~~на~~звана великим делом од лепоте и животне веселости и храбрости. Таква, она је инспирисала у старој Грчкој једну пластику какве можда неће ~~видети~~ више бити. Та митологија и пластика инспирисале су заједно старе грчке песнике и трагичаре. На супротној страни Европе, нордијска митологија није изазвала пластику, и није ~~у~~шла и не улази у ~~поема~~ ^{поезију} нордијских песника. Та је митологија сам ужас и сама негација лепих облика. Рихард Вагнер, за своју Тетралогiju, правио је избор међу нордијским боговима, и писао је сам поезију о животу, мисли и речи тих богова. Понекад, рекао би познавалац северних литература, богови Севера ^{нордијско} су свете над уметничким ствараоцима зато што их и сувише заборављају. Понеки гениј Севера, као уклет, не може да даде у свом делу другу пластику живота и духа до ужасну, мучну, велику по страхотама и неумољивостима. Такав је гениј Ибсен у Норвешкој, и Стриндберг у Шведској. ~~Н~~ихова пластика у поезији често потсети на оно ^{нордијско} божанство које је имало срце пуно оштрих зуба.

Стриндберга нико не воли. Аутор који је написао целу библиотеку књига; романа, новела историјских и модерних, драма историјских и друштвених, научних расправа, најзад још пет опсежних свезака повести и исповести свога властитог живота; аутор који ништа на свету није заборавио обрадити, који је свачију муку или описао или пројатио, тај аутор није успео задобити ни општу љубав свију, ни нарочиту љубав појединаца. Стриндберг није писац ни младих ни старих, ни срећних ни несрећних, ни мушких ни женских. Познајемо га, читали смо га, друговали смо с њим понекад баш братски, или га прстом показивали као великог учитеља, али слабо наводимо његове текстове, слику његову не држимо на столу, мило нам је што му је лепа кућа тако далеко... Зашто? питамо некога, или питамо сами себе. И одмах, мало јетко одговарамо истом речју: зашто? Хја, кад је неком дато од Бога да уме као лав рикати, онда не волимо чути да тај као мангуп псује. Кад је неко велики сенсуалац, онда нека не тражи ни од кога весталство. Кад неко има стваралачку глад и стваралачку моћ највећих, онда тај нека не бележи, као древни калуђери, само куге, војне и пропасти. Кад је неко добио од Бога и силан мозак и силно срце, нека онда зна, или научи, како се живи у две разне хелије, као што је живео, на пример Паскал, нека не препрода срце главом.

2
[Ваља признати истину: Стриндберг се необично лако чита, јер је уметник; Стриндберга је лако разумети, јер говори истину; али је тешко волети тога суровог естету и судију, тога човека који је од јутра до мрака у афекту живео и тако и писао. Главни став анализе над Стриндбергом гласио би: одвише несрећан у животу и у мисли, својој, он је механизовао проблеме и катастрофе у књижевности својој. Стриндберг дигне палицу диригента, сваки демон заседне пред свој точак или своје дугме, црна работа почне у одређено време и сложено, машина неваљалства и коби ради и бруји сатолико и толико од Стриндберга предвиђених коњских снага. Ако ће се работа завршити са трагедијом, трагедија мора бити тешка. Ако ће бити стида и срама, биће их у мерама нечовечним, немилосрдним, свирепим. Ако ће се Стриндберг одупрети хумором, хумор ће бити црни хумор. О том хумору су додуше писали већ и антички писци, али не би ти стари писци могли волети Стриндберга ни на њој заједничкој тачки. Стриндберг црни хуморист или сатиричар, није у овом божјем свету видео једну мрву хлеба која би била поштена.]

[Стриндберг је имао идеја, али није имао идеала. Он је знао ствари и односе ствари, он није веровао ни стварима ни односима. Он мирно прикаже, па и докаже ствар, и онда скочи да је са стотину аргумената раздере. Наравно, раздире том приликом увек и себе. Он испише високу поезију, и онда узме да је шиба стварношћу. Бог је дао Стриндбергу машту бога и демона, али свакако машту, а Стриндберг је пола века и књижевности своје просијктао ^{око} голих нагих стварности. Живот Стриндбергов, живот ~~сина~~ "сина слушкињиног", од самога почетка је био пун "стварности", па је Стриндберга уметника зато и мамиле и дражила стварност, и он је и морао и желео да буде писац и песник стварности. ~~По свему се види да је~~ стварност, за Стриндберга, значила ^{је} увек неку кобну неумитност. Протагонисти његових романа и прича, личности или неки закони живота и света, неминовно су од првога трену криви, или омиозни. Ако и нису, морају бити! Стриндберг коби! У трагици и у комеди, Стриндберг остварује је пластику негативних, одвратних, па и грозних чињеница, и остварује је руком без милости, и ставља у један свет без милости. Ми бисмо још казали, ^у у свет без лепоте, без оне велике лепоте која увек сија, која је сунце на земљи.]

[У аутобиографском роману Син једне сликиње Стриндберг је прилично објаснио како је и зашто дошло до тога да он постане, напоредо, велики писац и велики мајстор презирања, гађења и мржње. Географско место свих његових мржњи била је жена, ~~и~~ "простачко биће" у основи

и његове ~~своје~~ су често биле само снови, али су и ти снови имали зубе.

Негде у себи, да ли у страсти или у интелекту, Стриндберг је морао носити идеал жене. А како је био и ^{врло сарастан} велики и врло де-
тињаст љубавник, он је понекад ричући, понекад плачући тражио да тај идеал до-
маши руком, или се с њиме венча. Наравно, што год ^{је} привенча или ^{зас} привела уза се,
то није ^{био} идеал. Наступа расид, бол искуства, интелектуални обрачун, сатански
тачно знање чиме све жена отступа од идеала. Затим ^{опет} фантазира да рај на
земљи мора бити у жени; ^{а кад није, Стриндберг} онда с највећом мржњом и с научничким речноком на-
срће на ^{на} чулу и сенсуалну жену. Од двеју венчаних Стриндбергових жена прва
је била глумица, а друга чиста интелектуалка. Ловио је дакле несрећни ^{љубав} Стринд-
берг по граничним областима. Две жене, два мучења. Љубавница је Стриндберг ^и
мао читаву серију, али, изгледа, све од реда "простачког". Стриндберг је летео у
искуства са слободама изузетног човека. Али као што је често случај са вели-
ким људма у малим народима, традиција га није упућивала да разликује ^{између!} живети
и научити живети. Ако оно што човеку даје слободе не доноси истовремено и
владање над собом, прете опасности и пропасти. Наравно, у мирним моментима ^{је}
је Стриндберг знао да тамо где нема идеалних жена, да у том свету нема ^{ни} идеалних
мушкараца. И извео је закључак: да је човек, ма ко он био, само слуша
га инстинкта, и да је живот, ма какав био, само дивљаштво. Али чим ^{који} наиђе на ^{жену}
жену, ^{кад} он ^{је} губи владање собом, насрће на ^{ју} њу безмало физички, и бори се с њом
као ~~човек~~ са опасном дивљом зверком. По романима и причама својим причао је
Стриндберг, раздражено, властита своја страдања кроз љубав и крај жена. А дра-
му брака је писао с помоћу научне библиотеке, с архивом криминалног суда, и с
помоћу лабораторијских онструмената. Ево једне сцене, отприлике. Улази жена,
очарава лепотом, говором, држањем. Међутим, тако не може остати, ако и може би-
ти. Стриндберг види лаж. Ено, надовој вилици њеној откривасе један плус шири-
не или дужине, и с вилицом заједно лепотица прекази у категорију неких савре-
мених или изумрлих животиња. Наилази затим облигатни скандинавски кандидат
теологије, или асистент правник, или, код Стриндберга, кочијаш или веслар, Стринд-
берг седа за ^{лакеј} бусију, перо је ту, ^и госпођици и кочијашу крећу се слепи инсти-
тинкти по механизованом детерминизму, и ^{започињ} започињ роман Марије, или госпођице
Ђулије. Границе и сустајања нема. Ако је жена беба од две године, она има ^и
"рибје очи и мачје ноге". Ако је жена матрона, она учи ћерку и вереника да ^и
се узму и онда разиђу. Ако је жена Офелија, Стриндберг ће јој наћи расне и ^и
индивидуалне податке по мерама код дифераната чарапа и мидера. ^{Ако}

